

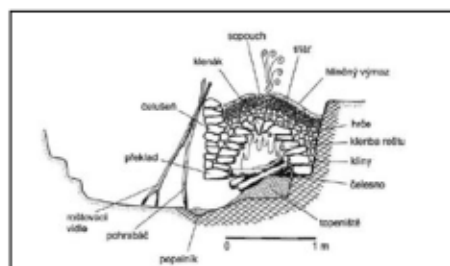
Schéma naskládání vápence ve vápenici.
Autorem kresby je Pavel Kurfürst.

stavěly ve svahu. Nejspodnější část tvořil popelník, tedy do země zahlubená jáma oválného tvaru, která se směrem dolů zužovala. Nad popelníkem se nacházel rošt, neboli prah. Ten byl tvořen asi pěti vápencovými kvádry o rozměrech asi 20 x 30 x 120 cm, které byly poskládány vedle sebe užší stranou dolů. Mezi kameny byly ponechány mezery, kudy mohl propadat popel do popelníku. Nad prahy se nacházelo asi 60 cm vysoké elipsovité topeniště vystavěné z černého kamene o rozměrech asi 110 x 60 cm. Směrem ven ze svahu se v topeništi nacházel příkladací otvor, neboli čelesno, zaklenutý klínovými kusy černého kamene. V horní části se topeniště rozšiřovalo do rozměrů elipsy asi 180 x 120 cm. Nad topeništěm se naházela vlastní dutina pece, tedy asi 180 cm hluboký prostor, do kterého se ukládal vápenec určený na výpal. Úplně nahoře nad svahem se nacházela plošina se zvýšeným okrajem, které se říkalo tarásek. Zvýšený okraj chránil horní část pece proti větru.

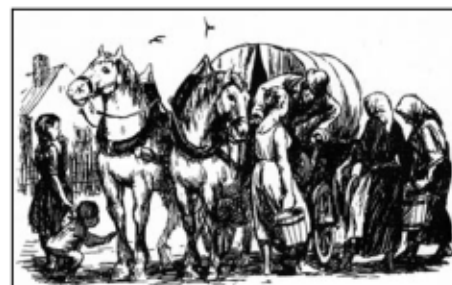
Poté, co se vápenec přivezl k peci, následovalo jeho třídění a rozbíjení na menší kusy, neboli tlučení pece. Dále následovalo pečlivé plnění pece kusy vápence, neboli kvelbování. Dno pece bylo obloženo dvěma šáry pleskáčů (ploché kameny o rozměrech asi 10 x 15 x 5 cm) a nad ně byly umístěny čtyři páry krovů (větší protáhlé kameny

o rozměrech asi 5 x 15 x 50 cm), které sloužily k zaklenu topeniště. Nad nimi se nacházely tři páry ramen (kameny podobné krovům, ale o něco slabší). Vše bylo podloženo a upevněno pomocí klínů (kameny klínového tvaru o rozměrech asi 30 x 30 x 10 cm). V nadložní vrstvě byly potom umístěny velké hrče (větší nepravidelné kameny), pleskáče a malé hrče (menší nepravidelné kameny). Nahoru potom přišla kamenná tříšť a lístky (ploché úlomky vápence). Úplně nahoře byly ještě umístěny škrutě (úlomky černého kamene o velikosti pěsti) a pekáče (ploché kameny z černého kamene), které pec shora uzavíraly. Velikost vkládaných kamenů se směrem nahoru zmenšovala, protože tímto směrem klesala také teplota v průběhu výpalu.

Dřevo bylo nařezáno na necelý metr dlouhá polena a poté ještě podélně rozštípáno na štípy, kterými se přikládalo. Pec se zapálila chrastím a poté se vkládaly štípy. Jakmile se počáteční bílý kouř změnil na černý, znamenalo to, že pec je vysušena, a když se tento dým změnil na bílý štiplavý, začínal vlastní výpal vápna. Dřevo se přikládalo do čelesna a dále do útrob pece se zastrkovalo dřevěným bidlem zvaným šarač, kterým se také vyhraboval popelník. Důležitá byla zejména rovnoměrnost výpalu, proto se naráz přikládala jen dvě polena. Rovnoměrný výpal bylo nutné kontrolovat sledováním barvy vápence

Mokrý – Spálená seč. Orientační podélný řez experimentální vápenickou pecí postavenou podle nálezu zbytků pece ze šestnáctého století. Autor kresby Petr Kos.

Prodej vápna. Kresba A. Odehnala.

průduchy po celou dobu pálení vápna, které trvalo asi 8–12 hodin, při špatném větru až 24 hodin. Ke konci výpalu se vápenec zbarvil dozlatova až doběla. Kvalitní vápno bylo bílé a křehké, nekvalitní naopak tvrdé a zažloutlé. Pokud došlo k přepálení vápna, vznikla na povrchu jednotlivých kusů vápence tvrdá kůra z roztaveného kamene zvaná košulka. Takové vápno nebylo použitelné a muselo se vyhodit. Případné nedopálené vápno bylo naopak ještě možné dopálit. Vápno vápeňáci pálili asi jedenkrát týdně.

Vypálené vápno se z pece vybíralo rukama v plátěných nebo kožených rukavicích do slaměných opálek. Někteří paliči si přitom ještě přikládali na obličej vlhký hadr. Vápno se většinou ukládalo do dřevěné boudy v blízkosti vápenice, kde se překrylo hadry a plachtou. Někdy se vápno dávalo rovnou na vůz, ale v tom případě hrozilo nebezpečí, že od horkého vápna začne dřevěný vůz doutnat. Pokud k tomu došlo, nebylo jej jak uhasit, protože nehasené vápno nesmělo přijít do kontaktu s vodou, takže mohla celá fůra vápna přijít vniveč. Proto se dávala přednost možnosti nechat vápno vychladnout v boudě a teprve potom jej naložit na vůz a rozvést po kraji. O tom, jak rozvoz a prodej vápna probíhal, jsem ale již psal v minulém čísle zpravodaje. Příště se zaměříme na současný odkaz tradice vápenictví a na možnosti, jak s tímto odkazem pracovat.

Ondřej Mlejnek